

Barakkból barakkba

Nagyon nehéz feladatot kaptam. Miről lehet még írni a VIDEOTON Könyvtárral kapcsolatban? Szakmánkban szokatlan nyilvánosságot kapott az ügy. Nemcsak az utolsó stádiumban, hanem már jóval korábban is. Idézek néhány címet: „Egy könyvtár támogatót keres” = Fejér Megyei Hírlap, 1990. aug. 28.; „Egy információs központ létbizonytalansága” = Fejér Megyei Hírlap 1991. júl. 3.; „A könyvtár marad, a csarnok áruházzá lesz! – a VOK jövője” = Fehérvári Hét 1992. febr. 14.; „VOK – enyém, tiéd, övé.” = Fehérvári Hét 1991. márc. 6.; „Élelmiszer bolt lesz a VOK Könyvtárból!” = Fehérvári Hét 1992. szept. 25.

Akik olvasták a híradásokat, azok csak a Videoton Oktatási Központban lévő könyvtár nehéz helyzetét ismerhették, pedig a történet jóval korábban kezdődött.

A VIDEOTON Rádió- és Televíziógyár Szakszervezeti Könyvtára 1948-ban jött létre 3000 kötetes könyvállománnyal. A visszaemlékezések szerint nem sok becsülete volt ezekben az időkben a könyvtárnak, egyik helyiségből a másikba költöztették, s az „ömlesztett” szállítás eszközei között bizony a szívlapát és a vasvilla is előfordult. 1962-ben tértek át a szabadpolcos kölcsönzésre, és ekkor alkalmazták az első főhivatású könyvtárost. Az állomány 9300 kötetre növekedett. 1969-ben a könyvtár alapterülete összesen 55 m². Az olvasók létszáma 1969 végén 2145 fő volt, amelynek 75%-a fizikai munkás. Az olvasók döntő többsége a fiókkönyvtárakba iratkozott be, a központi könyvtárba járók az olvasók számának 1/4-ét sem tették ki. Az 1969-ben megjelent első Könyvtári tájékoztató füzet szerint 1969-ben 16 fiókkönyvtár működött a vállalat területén.

A hetvenes években további bővítésekkel a könyvtár alapterülete 220 m² lett. A könyvtár a művelődési házzal közös szervezetben a gyárkapun kívüli, meglehetősen leromlott állapotú épületben volt elhelyezve, egészen 1984-ig. A mostoha körülmények ellenére ebben az időben indult meg az a tudatos könyvtár-építő és fejlesztő munka *Pálfalvi Mária* könyvtárvezető irányításával, ami a későbbi fejlődést megalapozta. A szűkös hely ellenére zenei szolgáltatást vezettek be, jelentős komolyzenei állománnyal, helyet adtak kis közösségeknek, csoportoknak. Sikerült elkerülni a rendre meghirdetett olvasópályázatok, vetélkedők, „brigádvállalások” formalitását. Talán azért, mert a kezdetektől közvetlen kapcsolat alakult ki a fiókkönyvtárosokkal, a gyárral. A könyvtárosok ismerték a munkahelyeket és az olvasókat is.

A könyvtár életében igen jelentős változás kezdődött a nyolcvanas évek elején. A VIDEOTON Elektronikai Vállalat vezetése ekkor döntött úgy, hogy az egyéb szociális létesítmények mellé egy sportcsarnokot is épít. A tervek később bővültek, és az új épületben helyet kapott a művelődési ház és könyvtár is. Erre azért kerülhetett sor, mivel a SZOT, a Vasas Szakszervezet, a Művelődési Minisztérium és az OMFb jelentős támogatással járultak hozzá az építkezéshez. Gyakorlatilag teljesen fedezték a könyvtár terének kivitelezési és részben berendezési költségeit.

Az új épületben

1984 őszén készült el a VIDEOTON Oktatási Központ. (Tervezője: *Reimholz Péter*.) Az épület modern vonalával, csupa üveg és fém kombinációjával jellegzetes építészeti alkotása lett a városnak is. Elfogultság nélkül állítható, hogy az épület legszebb része a könyvtár, két szinten, 720 m² alapterülettel, esztétikus berendezéssel. A költözés nagy munkáját valami hihetetlen boldogsággal végeztük. Megszűnt a zsúfoltság, a létrázás, a külső raktár. Az új tömör raktár hosszú távra biztosította a tárolást. Ezt a könyvtárat valóban könyvtárnak tervezték, szakemberek bevonásával.

A könyvtár, ugyanúgy mint a többi helyén, lakóterületi feladatokat is ellátott, annál is inkább, mivel a kb. 20–30 ezer lakosú vonzáskörzetben mindössze egy részleges nyitvatartással üzemelő városi fiókkönyvtár volt.

Az új környezetben minden feltétel adott volt: a már korábban is együtt dolgozó szakembergárda, az igen jó színvonalú állomány (1984-ben már 90 000 dokumentum) és a könyvtári célra kialakított tér. Jelentősen nőtt az olvasók, látogatók száma a központi könyvtárban, így 1992 végére a beiratkozott olvasók meghaladták a 4200 főt, a látogatók száma elérte az ötvenezret. Az olvasók 90%-a a lakóterületről járt a könyvtárba. Tehát a korábbi arány az utolsó években jelentősen megváltozott. Ehhez természetesen hozzájárult a vállalati dolgozók számának drasztikus csökkentése, a fiókkönyvtári hálózat folyamatos felszámolása is.

A gyermekrészleg és a médiatár sok fiatalt vonzott. A médiatár technikai felszereltsége a legkorszerűbb volt a városban. A VOK-ban töltött 9 év egy könyvtár életében nem hosszú idő. Ugyanakkor ebben az időszakban számos olyan társadalmi, gazdasági változás történt, ami könyvtárunkat is új helyzet elé állította. Az első éveket a berendezkedés, az új szolgáltatások bevezetése és megismertetése, a mennyiségi felfutás jellemezte. A könyvtárhasználati szokások változása, az információ iránti fokozott igények arra ösztönöztek, hogy újabb és újabb információhordozó és szolgáltatás jelenjen meg a könyvtárban. Arra törekedtünk, hogy minél többfajta dokumentum legyen kölcsönözhető, könnyen elérhető az olvasók számára. A könyvek mellett kölcsönöztünk folyóiratot, hanglemezt, kazettát, kottát, diát, videót, CD-t.

Sokat vitatkoztunk egy-egy szakmai „újtáson” (az állomány tematikus elrendezése, kétlapos kölcsönzési nyilvántartás, gépesítési kérdések stb.), de úgy érzem mindezt nem öncélúan, hanem az olvasók érdekében tettük. Abban viszont mindig egyetértettünk, hogy legfontosabb dolgunk az olvasók, látogatók szakszerű kiszolgálása, információval való ellátása.

A könyvtári munka mellett számos egyéb közművelődési feladatot is ellátunk. Ez talán egy kicsit furcsán hangzik akkor, amikor hosszú éveken keresztül, 1991-ig, művelődési házzal működünk közösen.

Elsősorban olyan csoportokat szerveztünk, amelyek kötődtek a könyvtárhoz, működésük hátterét a könyvtári állomány képezte (pl. idegen nyelvű társalgási klubok felnőtteknek, játékos nyelvklubok gyerekeknek stb.). Ezeknek a csoportoknak a fenntartása a kezdetekben könyvtárpropagandát is jelentett, hiszen, aki egyszer belépett a könyvtárba, általában látogató is maradt. Később már bevételi forrást is jelentettek. Az egyre nehezebbé váló helyzet arra ösztönözte a könyvtárat, hogy bevételit folyamatosan növelje. Szükség volt arra, hogy bizonyos szolgáltatásokat megfizettessünk, hiszen az utolsó két évben a bevételeinkből tudtuk csak fedezni az állománygyarapítást és a könyvtár egyéb költségeit. Kialakítottunk egy mini könyvesboltot, mivel megszűnt a környék egyetlen könyvesboltja. Elsősorban nyelvkönyveket, számítástechnikai szakirodalmat, is-

kolai olvasmányokat árusítottunk. Könyvvásárokat tartottunk a város középiskoláiban, az Ünnepi Könyvhéten. Ezek az alkalmak nemcsak bevételt hoztak, hanem remek könyvtárpropagandát, új kapcsolatok kialakítását tették lehetővé.

Számos olyan rendezvényt szerveztünk, amelyekre szívesen emlékszem. Ilyen volt az 1985-ben indított História Klub több mint 60 előadása neves történészekkel, politikusokkal. A „Csatázzunk ólomkatonákkal!” sorozat rendhagyó történelemórái, amelyeknek keretében korhű jelmezben, eredeti ólomkatona hadseregünkkel játszotta el sok-sok gyerek az 1848/49-es szabadságharc csatáit, történelemtanár irányításával. Az Ünnepi Könyvheti könyvillusztráció kiállítások *Borsos Miklós*, *Kass János* részvételével, majd *Reich Károly* rajzaival, a játszóházak, zenei rendezvények stb.

Kiadványaink közül megemlítem a könyvtárat bemutató füzeteket, gyarapodási jegyzékeket (német, angol folyóiratok, videók, irodalmi hangkazetta stb.), a könyvjelzőket, órarendeket, a História Klub füzetek sorozat kilenc kiadványát, amelyek számos iskolába és könyvtárba eljutottak, országhatáron túl is.

A művelődési ház és könyvtár nyitott volt a város felé, ezt a feladatot a Művelődési Minisztériumtól kapott támogatásról szóló megállapodásban rögzítették is. Közös fenntartásba nem került az épület, sőt hosszú időn keresztül nem járult hozzá sem a városi tanács, sem később az önkormányzat a költségekhez. Vajon miért alakult mindez így? Ezt csak az akkori vezetők tudnák megmondani, de nagyon valószínű, hogy ebben az esetben is „az én házam az én váram” szemlélet uralkodott.

A Videoton Oktatási Központ (népszerű nevén VOK) gyönyörű volt, naponta több küldöttség, delegáció kereste fel az akkori szokások szerint. Ugyanakkor működését a kezdetektől problémák jellemezték. Ennek alapvető oka szerintem az volt, hogy egy épületben többféle intézmény működött egymás mellett: a Művelődési Ház és Könyvtár, amely már önmagában is hordozott konfliktusokat, vállalati szakszervezeti fenntartással, vállalati támogatással, állami hozzájárulással; a VIDEOTON Sportklub igen jelentős vállalati támogatással; a vállalati kihelyezett nyelvoktatás; és maga az intézményvezetés, karbantartás, gondnokság, vállalati fenntartással. Ezek a szervezetek látszólag önálló egységként éltek, költségeik fedezetét ugyanabból a forrásból kapták, csak más csatornákon keresztül, valószínűleg egyeztetés nélkül. Az egy házban élők hatásköre, jogköre és illetékessége nem volt ésszerűen szabályozva, ami számos konfliktust okozott. Mesterséges hierarchiák jöttek létre, aminek időnként az lett a következménye, hogy a szakmai szempontokat rendelték más érdekek alá.

Gazdátlanság és pénzhiány

A többféle szervezet látszólag független egymás mellett élése akkor vált igazán nehezzé, amikor a nyolcvanas évek végén összeroppant a VIDEOTON Vállalat. Ekkor derült ki, hogy az épület fenntartása micsoda óriási összegekbe kerül, tehát önfenntartóvá kell tenni. Ez a szorító gazdasági kényszer egymás ellen hangolta a társbérleket. Ugyanabban a térben mindenki a saját hasznára akart pénzt „termelni”. A vállalati intenzív nyelvoktatás, a színvonalas rendezvények, klubok, amatőr csoportok sorra megszűntek, és átadták a helyüket a bálavásárnak, bolhapiacnak stb. Újabb és újabb ötletek születtek a VOK hasznosítására, és ezekből kitűnt, hogy a veszteség egyik forrása a könyvtár.

A VIDEOTON Elektronikai Vállalat gazdasági nehézségei, a csődeljárás, majd a szanálás egyébként is súlyosan érintették a könyvtárat. A vállalati támogatás, ami a korábbi években az összköltség kb. 2/3 része volt, először

csökkent, majd 1991-től megszűnt. Gazdátlanná vált az intézmény! A korábbi „fenntartó és működtető” vállalati szakszervezeti bizottság átalakult, és minden előzetes bejelentés nélkül lemondott kötelezettségeiről annyira, hogy még a vállalat privatizációjakor sem képviselte a könyvtár érdekeit. A Vasas Szakszervezet sem vállalt felelősséget az intézményért.

A jogi rendezetlenség legalább olyan zavaró volt, mint a pénzhiány. Helyzetünket és több más vasas intézmény helyzetét némileg rendezte a VASAS Művelődési Intézmények Szövetségének megalakulása, amellyel önálló jogi státust kapott a könyvtár. A működési költségeket a szakmai kuratórium által céltámogatás és a saját bevételek képezték. Emellett persze pályáztunk és néha nyertünk, nem vártuk ölbe tett kézzel a segítséget. A rezsiköltséget korábban a vállalat, a privatizálás után a megállapodás értelmében a VIDEOTON Holding biztosította 1992-ben.

1991 decemberében privatizálták a VIDEOTON-t. Az új tulajdonosok megkapták a VIDEOTON Oktatási Központot is. Többször, nyilvánosan hangzott el az ígéret: a könyvtár az épületben maradhat! Súlyos hiba volt, hogy a privatizációnál az építkezést jelentős összeggel támogató szakszervezetek nem kérték tulajdoni részük megállapítását, a szanáló szervezetnél semmiféle igényt nem jelentettek be, és a VOK alapító okiratában sem rögzítették hivatalos szerződéssel, hogy milyen célra adták a támogatást. Így utólag már sok követelésük nem lehetett. Az „írásbeliség hiánya” az egész történetet végigkísérte. Az önkormányzat és az elnök-vezérigazgató tárgyalásairól sem készült írásos feljegyzés akkor sem, amikor ígéretet tett a könyvtár helyének biztosítására, és a későbbiekben sem. Mindaz, ami elhangzott csak újságcikkkel dokumentálható.

A könyvtártalanítás

Szinte az első hónaptól kezdve a legkülönbözőbb elképzelések születtek a VOK hasznosítására: „A sportcsarnokból legyen áruház; a könyvtárat alakítsák áruházzá; minden marad a VOK-ban; költözzön a VOK-ba a vállalati műszaki könyvtár; a könyvtár emeleti szintjét szüntessük meg, a földszintről húzódjon a könyvtár az emeletre... stb.” Ezek az elképzelések nem voltak konkrétak, általában a folyosón tudták meg az érintettek, és persze mindenki úgy lobbizott, ahogy tudott.

A helyzet 1992 őszén vált súlyossá, amikor *Széles Gábor* elnök-vezérigazgató felkereste a könyvtárat és közölte, hogy a helyre szükségük van, a könyvtár beköltözik a vállalat területére. Ígéret akkor is elhangzott átalakításról, kerítés lebontásról, a könyvtárosok állományba vételéről, fizetésemelésről. Mindezek ára a könyvtár áthelyezése, fokozatos elsorvasztása lett volna. Nem tudom miért pont erre a 720 m²-re volt (van) szükség? Gondoltak-e arra, hogy egy könyvtárból lehet áruházat csinálni, de egy áruházból könyvtárat már soha.

Segítségért a városi önkormányzathoz fordultunk. Ők voltak leginkább érdekelték a helyzet megoldásában. Már korábban több anyagot készítettünk a könyvtárral, részleges átvételéről, közös fenntartásáról, a megmaradás lehetőségeiről. Ezeket az elképzeléseket egyeztetettük a város könyvtáraival. Hiába hittük azt, hogy a város egyetlen könyvtárnak épült intézményére szükség van, különösen akkor, amikor Székesfehérvár könyvtárai igen nehéz helyzetben vannak, zsúfoltsággal, raktárhiánnyal küszködnek. A város – ésszerű anyagi okokra hivatkozva – az átvételtől elzárkózott, támogatást ajánlott fel és tárgyalásokat

kezdeményezett. Nem valósult meg az az elképzelés sem, hogy a jelenlegi épülettől pár száz méterre levő művelődési házba kerüljön legalább a gyűjtemény.

Kudarcnak érzem, hogy nem sikerült a Holding vezetése számára fontossá tenni a könyvtárat. Tulajdonképpen ez így volt korábban is – néhány kivételtől eltekintve –, de mi most az új tulajdonostól mást reméltünk. Próbálkozásaink – sajtófigyelés, szolgáltatások (helyi, országos) felajánlása – nem volt eredményes, igaz az idő is rövid volt. Ismerve a vállalati műszaki könyvtár helyzetét, vegetálását, sok reményünk nem lehetett. Hónapokon keresztül tartott a huza-vona, ami végül egyre fenyegetőbb levelekbe, majd az 1993. január 31-i kiköltözési ultimátumba torkollott.

Ekkor fordultunk újra a nyilvánossághoz. Február 1-jén tárgyalás kezdődött, amely egy szándéknyilatkozat aláírásával ért véget. A játszmát elvesztettük. A könyvtár új helyét a gyárkapun belül, a műszaki könyvtárral közös, teljesen leromlott állapotú épületben jelölték ki, különböző határidőket adtak a felújításra, kiköltözésre stb. Az épületről adott szakvélemények nem tartják alkalmasnak a könyvtár elhelyezésére az épületrészt, alapterület a műszaki könyvtárral együtt 440 m. Milyen megoldások lehetnek még? Mit kellett, lehetett (?) volna másképp csinálni?

Tudtuk, hogy ezt a problémát helyben kell megoldani, de nem lehetett kizárólag a könyvtárosok és a Holding alkuja. Nem „felülről” vártuk a segítséget, de szerettünk volna mindazokkal közös tárgyalást, akik támogatták a könyvtár létrejöttét, érdekeltek a fenntartásában, illetve a könyvtáros szakmát képviselik. Nehezítette a helyzetet a különböző szervezetek, szakszervezetek egymáshoz való viszonya, nem lehetett tudni, hogy ki kivel, és miért nem tárgyal. (Ugyanakkor szeretném megköszönni mindazok segítségét, akik szakmailag és emberileg mellénk álltak.)

Lehetne még hivatkozni az ún. civil társadalomra, hiszen az egész harc értük volt. Azt hiszem még nem elég erős ez a szféra ahhoz, hogy tényleges irányítója legyen az eseményeknek. Nem beszélve arról, hogy a VIDEOTON környékén az utóbbi években annyi minden érte az embereket, hogy kissé el is fásultak. Így is sokan tiltakoztak, olvasói levelek jelentek meg, és még olyanok is biztosítottak együttérzésükről, akik talán még a városban sem jártak.

A veszteség szerintem már így is túl nagy. Sikerült szétverni egy éveken keresztül jól dolgozó közösséget, akiknek a munkahely hivatást és baráti kötődést is jelentett.

Remélem, hogy ez a szomorú eset „példaértékű” lesz, felhívja a figyelmet a veszélyeztetett intézmények helyzetére, és valóban példaértékű megoldás születik majd a jövőben.

1993. március 10-én átadtam a könyvtárat.

Beniczky Péterné

ÁLLÁST KÍNÁL

A Szabó Ervin Könyvtár központi könyvtára tájékoztatót keres.
Feltétel: egyetemi végzettség könyvtár és másik szakon, nyelvtudás.
Telefon: 118-5919 Katsányi Sándor

Feljegyzések a főváros nyilvános könyvtáráról (1992)

„A könyvtárt az olvasók mindennapi életének szerves alkotó részévé kell tenni”. (Szabó Ervin) – „... a lépték volt kicsi, a mérték volt a fővároshoz méltatlan...” (Sz. Richlich Ilona)

Bevezetés

A maholnap kilencven éves fővárosi nyilvános (hadd csengjen most ez a szó a kopottasabb közművelődési helyett) könyvtára eddig soha nem kapott igazi lehetőséget az indokolt és valós „mérték” alapján történő működéséhez. Egyes időszakokban a külső lehetőségek hiányát tetézték belső – irányítási, szemléleti – céltévesztések is.

1992 elején a fővárosi önkormányzat kulturális bizottsága szakértőket kért fel a könyvtár helyzetének és fejlesztésének értékelésére. Magam főként az alábbi kérdésekkel foglalkoztam: a nagyvárosi/fővárosi nyilvános könyvtár hivatása; a könyvtári állomány helyzete és alakulása; a felhasználó jellemzése és a hálózat egységes működésének és egységei önállóságának alakulása.

A következő jegyzetek így főként e témákat érintik, tehát nem tartanak igényt egy átfogó leírásra.

A könyvtár hivatása

A fejlett posztindusztriális társadalmakban a könyvtár a legtöbbször használt – a társadalom legtöbb tagja által rendszeresen igénybevett – intézménytípus.

Az Egyesült Államokban a nyolcvanas években a lakosság 58%-a kereste fel a könyvtárakat, – ennek fele a nyilvános (közművelődési) könyvtárakat. Nyugat-Európában a példamutató közművelődési könyvtárüggyel rendelkező államokban (Dánia, Svédország stb.) a polgárok 40–50%-a állandó használója a közművelődési könyvtáraknak. A rendszeres látogatók körén messze túlmutat az információért – telefonon vagy más kommunikációs eszköz útján – jelentkezők köre. A legalább 100 ezer lakost ellátó amerikai városi könyvtárakban a napi információs kérések száma eléri az 1500-at.

Az egyre jobban informatizálódó társadalom mindenki számára hozzáférhető, döntően ingyenes szolgáltatásai révén mindenki számára elérhető alapintézménye a nyilvános könyvtár.

A magyar demokratikus jogállam által megállapított jogok és köteleességek folyamatos ismerete, a versenyen alapuló piacgazdaság teljesítménykényszere, az egyének mindinkább „életfogytiglan” tartó önművelése, az iskolarendszer egykönyves állapotot meghaladó igényszintje egyfelől, a rohamosan dráguló kiadványok, a terjedő szegénység és más szociális gondok másfelől mind-mind a produktív, „az olvasók mindennapi életének szerves alkotó részévé” váló könyvtár iránti szükségleteket növelik.

Amerikai szociológiai tény, hogy a társadalom magasabb műveltséggel rendel-

kező, anyagilag a középosztályba sorolható műveltséggel rendelkező, anyagilag a középosztályba sorolható rétege a többiekhez viszonyítva intenzívebben használja a könyvtárat.

Magyarországot nem szoktuk és nem kívánjuk Kelet-Európához sorolni. Könyvtárilag még kevésbé. Az elmúlt negyedszázadban a szakmai gondolkodás igyekezett szinkronban lenni a fejlett világ törekvéseivel: ennek számos bizonyítékát találhatjuk korszerű elvek alapján épített könyvtáraktól a számítógépesítés húsz éves eredményein keresztül a fontos nemzetközi szabványok szinte azonnali átvételéig. Ugyanakkor elgondolkodtató, hogy Magyarországon a nyilvános könyvtárak által elért népességarány 15%, s a fővárosban 8–9% körül mozog, hogy a beiratkozott olvasók döntő többsége nem az aktív népességhez tartozik (mintegy 50–55% tanuló, 15–20% nyugdíjas és csak 25–30% alkotja az aktív dolgozók csoportját).

Azt hiszem, hogy a fejlett közművelődési könyvtári rendszernek egyik jellemzője, hogy hatáskörébe tudja vonni az aktív népesség számottevő hányadát, más szóval, hogy olvasóinak meghatározó hányada kerül ki közülük. Ez ugyanis visszahat mind a könyvtárra, erősítve az innovációs igényt, a valós társadalmi kihívásokkal való lépéstartás késztetését, másrészt a társadalom szélesebb színterein ez emeli a könyvtár presztízsét, ez erősíti hivatásának egyértelmű elismerését, végső fokon bizonyítva nélkülözhetetlenségét.

Három évvel ezelőtt az akkori angol miniszterelnök így nyilatkozott: „A demokrácia nem azt jelenti, hogy javakat szerzünk magunknak. A demokráciát az határozza meg, mit tudunk együttesen csinálni magunk és az ország számára... Az emberek fokozatosan megértik, hogy a jó minőségű élet nem csupán kitaró munkát feltételez, hanem tegyük fel azt is, hogy a kerületben közművelődési könyvtár legyen, s ennek könyvei mindenki számára hozzáférhetőek, s ismeretekkel szolgálva új lehetőségeket tárjanak az emberek elé. A demokrácia fő tényezője voltaképpen annak lehetősége, hogy foglalkozhassunk önmagunk tökéletesítésével”. Ne feledjük, ebben az országban 140 évvel ezelőtt fogadtak

el olyan törvényt, amelynek alapján könyvtárak létrehozásának céljára pótdadót kezdtek szedni.

A nagyvárosi/fővárosi nyilvános könyvtár általánosítva úgy írható körül, hogy gyűjteménye eléri a milliós nagyságrendet, az egy év alatt kölcsönzött kötetek száma mind az állományegységek, mind a lakosság számát *többszörösen* meghaladja, változatos dokumentumtípusok állnak az érdeklődők rendelkezésére (mikroformátumtól kompakt lemezekig és videokiadványokig), számítógépes katalógusok és külső adatbázisok várják a nyájas olvasót, az adott könyvtár általában másokkal hálózato(ka)t alkot, az együttműködéssel megsokszorozza az erőforrások hozamát. A hálózat tagolt, a szolgáltatások egymásra és egymásba épülnek. A könyvtár fenntartását a helyi önkormányzat biztosítja kellő költségvetési támogatással, s ennek köszönhetően a szolgáltatások általában ingyenesek, a bevétel vagy pályázati-alapítványi pénzeszközök csak marginális szerepet kapnak. Pénzügyi szempontból a könyvtár akkor hatékony, ha a közpénzeit hatékonyan és takarékosan használja fel. A nyilvános könyvtár együttműködik az adott ország/város más típusú könyvtáraival, hogy a gyarapításban több lehetőség kínálkozzék az általánosabb, illetve egyedibb igények kielégítéséhez; a feldolgozásban a széles körű számítógépesítéssel kész információkat újrahasonosíthassanak; az információs piacon való jelenléttel pedig a könyvtár hatókörét növelje, felhasználóinak fokozódó megelégedésére. Egy fejlett ország nagyvárosi nyilvános könyvtára tágas otthonnal, ízléses berendezéssel, élő állománnyal, modern technikával, célorientált vezetéssel és munkatársi gárdával s kifejezetten szerteágazó együttműködési hálóval rendelkezik. Bármelyik összetevő hiánya visszaüt, előbb-utóbb kiváltva a legfőbb „ítélkező”, az olvasó leminősítő reakcióját.

Csak azt szabad normális állapotnak elfogadni, ha a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a fenti követelményeknek megfelel, s mint az ország fővárosának könyvtára nem csupán reprezentálja az ország könyvtári színvonalát, hanem annak előtte jár, példaképpül állítható az ország más települései elé. – Ma még nem ez a helyzet.

A századelőn Szabó Ervin irányításával létrehozott nyilvános könyvtár alapításával mondhatni évtizedeket késtek. Úgy is értem e kijelentést, hogy a főváros vezetése már a múlt század hetvenes éveinek elején is gondolkodott a könyvtár felállításán, de úgy is gondolom, hogy más hazai városok is jócskán megelőzték a fővárost. Szabó másfél évtizedes munkálkodása során modern elvek alapján kibontakozó korszerű intézményt, illetve hálózatot igyekezett teremteni, s rajta nem múltott, hogy törekvései csak részleges sikert hoztak (pl. az általa 1910-ben megálmodott nagy kulturális központ – tengelyében a fővárosi nyilvános könyvtárak központjával – máig nem valósult meg).

A két világháború közti időszakban igen lassú volt a hálózat fejlesztése (Szabó idején mintegy féltucat egység – ekkor csak megduplázni sikerült), másrészt a Wenckheim palota megvétele hosszú időre lényegében kényszerpályára vitte a központi könyvtár sorsát. Ráadásul az ötvenes-hatvanas évekre szinte mintát adott ahhoz, hogy a könyvtárhálózat telepítésével a leghaszontalanabb, szükséglakásokra emlékeztető elhelyezési megoldásokat is szinte örömmel fogadja el a könyvtár vezetője. Az ötvenes évek elején volt tán kéttucat fiókkönyvtár és másfélszáz kölcsönző hely, – lett a hatvanas évek végére vagy százhusz „fiók”. Konzerválva ezzel az elavult célokat, a meghaladott könyvtári munkamódszereket egyaránt. A kultúra amúgy is a pártközpont ideologikus játékszere volt, itt pedig a pártpolitikus főigazgató szeretett az „egyszerű emberek” mértékével gondolkodni. A magyar vidék a hatvanas-hetvenes években messze lehagyta a fővárosi könyvtárat.

1920–1980 közt a fővárosi könyvtár számos területén születtek eredmények – egyes elszánt és felvilágosult munkatársaknak köszönhetően –, egészében mégis szinte kívül maradt a kor diktálta fejlődés keretein. A nyolcvanas évektől az új vezetés – a munkatársak zömében élő megújulási szándéokra is építve – határozott lépéseket tett a modern funkcionalitás érvényesítése végett: megkezdte az állomány megtisztítását az elavult rétegektől, emberközelibb arculatot igyekezett adni a kis hálózati egységeknek („családi könyvtárak”), decentralizálta a döntéshozatalt és leépítette a központi irányítóapparátust, koncepcionális szinten kísérletet tett a hosszú távú könyvtárfejlesztés irányának meghatározására, nagy vállalkozást indított el a számítógépesítés terén, új szolgáltatásokat vezetett be, hogy csak néhány területet említsek. Sok tekintetben ez a megújulási hullám országos hatást is keltett, például, más esetben vitatni való megoldást kínálva. Mindezzel együtt a halmozott hátrányokból – főként a szűkösnel is nyomorúságosabb anyagi feltételek okán – máig sem tudott megszabadulni, miközben az utóbbi évek elszabadult inflációja újabb krízishelyzetet teremtett.

Így csak még élesebb a kérdés: hová tart a könyvtár? Csak együttes cselekvés segíthet. A könyvtár a maga erejéből nem válik azzá, amivé lennie kell. A fővárosi társadalomnak kell megtennie a teendőket, a polgárok önkormányzatának kell megfelelő döntésekkel alátámasztania a helyesen kitűzött célokat. Szabó Ervin idejében a könyvtáros és a városvezetés értette egymást a modernizálás szükségességét és útját illetően egyaránt. A régi példát szép lenne megismételni. A mai városnak mai szintű könyvtárat biztosítva, tudván-tudva, hogy ilyen eredmény nem egyszeri varázsütést kíván, hanem a jó célok érdekében kitartó, időtálló munkálkodást.

Az állomány: utak és válaszutak

A kétmillió főváros nyilvános könyvtárhálózata kereken négymillió állománnyal rendelkezik. A szám impozáns, értékelni mégis akkor tudjuk igazán, ha a növekedés dinamikáját, belső megoszlását is vallatóra fogjuk. A könyvtár központja – jelentős különgyűjteményeivel – egymillió gyűjteménnyel gazdálkodik. Más a központ és más a huszonkét kerület állománya: külön kell szólni róluk. A kerületekben az állomány két évtized alatt 1,7 millióról 2,9 millióra nőtt.

A fővárosban él a magyar népesség 19%-a, kerekítéssel minden ötödik állampolgár. A nyilvános könyvtár állománya, olvasóinak száma, a kölcsönzött kötetek száma az országos összesből 10% körüli értékkel részesedik. A legrosszabb az arány az elhelyezés terén: alapterületben a fővárosi hálózat az országosnak mintegy 7–8%-kát mondhatja magáénak. Az utóbbi évtizedben a könyvtár igen radikális állománytisztítást végzett, így az egy m²-re jutó kötetek szerinti mutató javult, már csak 135 kötetet kell számolni (ami a hatvanas évek vidékjére volt jellemző).

A fővárosi hálózat a szorító helyhiánnyal úgy tudott szembenézni, hogy az állomány számos helyen abszolút értelemben is csökkent: öt kerületben 1990-ben kevesebb az állomány, mint húsz évvel korábban, további három könyvtárban szerény a gyarapodás, míg a másik végletként van négy kerület, ahol igen határozott méretű a növekedés (összegezve 340 ezerről 900 ezerre). A további tíz kerület alkotja a középmezőnyt.

Hol nőttek és leginkább miért az állományok? Ahol nagy alapterület-bővítést sikerült megvalósítani: a III., X., XI. és XIII. kerületben (összegezve a két évtized alatt a terület megháromszorozódott, 2200 m²-ről 6600 m²-re). Meg kell

azonban említenem, hogy a belső dinamika az impozáns, már hazai összevetésben egyáltalán nem mértékadóak e számok az alapterületet illetően, hiszen a 160 ezer lakosú XI. kerület teljes könyvtári alapterülete ma is 2000 m², míg a 170 ezres Szegedé 8400 m², a 130 ezres Győré pedig 5400 m². E négy kerületben az elmúlt évtizedben a kölcsönzéssel kifejezett igénybevétel 44%-kal nőtt, miközben az egész fővárosi hálózat csak 4%-ot produkált (1980 viszonyítva 1990-hez). Adódik a következtetés: *lendületes könyvtárépítés komoly állományfejlesztést indukál, ami viszont kiváltja az olvasóréteg szélesedését és növekvő érdeklődését.*

A nemzetközi szakmai irányelvek azt javasolják, hogy a folyamatos gyarapításban körülbelül négy lakosra jusson évente egy-egy kötet. Ezt a szintet a hazai vidéki nyilvános könyvtárak 80–90%-ra megközelítik, míg a fővárosi hálózat a korábbi mintegy 40%-ról mára 22%-ra esett vissza. Konkrét adatokkal: míg ajánlott lenne évente közel ötszázezer új könyvet beszerezni, a nyolcvanas évek elején ez a szám 220 ezer körül mozgott, 1985-re 180, mára pedig 100 ezerre csökkent (1991). Ijesztő mértékű e zuhanás. Azt is jelenti egyben, hogy az olvasók egyre gyakrabban hiába várják az új, őket érdeklő műveket, sorba kell állni értük, egyáltalán csökken az elégedettség, kénytelen az olvasó más megoldásokat keresni. Az új beszerzés/olvasó arány egyes kerületekben különösen alacsony (XVI., XII., II., XVII., XXI.), ahol kettő olvasóra jut évente egy-egy új könyv. Ma az a helyes irányvonal érvényesül, hogy a kisebb kerületi könyvtárakban az állomány az elhelyezhető normális mennyiség szinten stabilizálódjon, más szóval, ahány új egységet gyarapítanak, annyit vonjanak ki a régebbi, kevésbé használtak köréből. Az 50–60 ezer alatti egységből álló állományok esetében ez természetes, feltéve és elvárva, hogy további igény felmerülése esetén a hálózat hozzásegíti az érdeklődőt a kívánt könyvhöz. Az elszabadult könyv- és folyóiratinflációval küzdve egyfelől, másfelől a racionális ellátásszervezés szükségletéből kiindulva hozta létre a fővárosi hálózat vezetése az úgynevezett központi ellátó szolgálatot (KESZ), amely arra hivatott, hogy állományát a drágább, ám ritkábban keresett művekkel gyarapítsa, s kérésre szolgáltatssa a hálózat megfelelő egységébe, továbbá olyan központi katalógust ápoljon, amely felvilágosítást ad tetszőleges mű hálózaton belüli lelőhelyéről. Ezzel együtt a KESZ még csak csírája egy lehetséges és valódi központi ellátó szolgálatnak, amely még markánsabb feladatokat kaphatna az állománygyarapítás és -megőrzés terén (pl. amely össze is hangolja, racionalizálja is a hálózat gyarapítását, továbbá a kiadók felé egységes hálózati megrendelőként lép fel; amely a jószerevével párhuzamos feldolgozó munkát ésszerűsíti a számítástechnika eszköztára alapján; amelyhez nyomda- és kötetzet tartozik stb.). Egy ilyen KESZ persze már nem lenne a hálózati egységek elkülönült partnere, még kevésbé „főnökpót-lék”, egy ilyen KESZ már lehetne a hálózat közös vállalkozása, tevékenységi irányának megszabását a közös és manifeszt érdek diktálhatná. A kezdeti KESZ-konceptió – úgy látom – mintha megállt volna, vagy a gyakorlat térítette a mai helyzetet részben más útra.

A mai gyakorlat új elemeket, új dokumentumtípusokat von be a hálózati terjeszkedésbe a kompakt lemezektől a számítógépes játéklemezeken keresztül a videokazettáig. Ezeket egyes vállalkozó kedvű kerületi főkönyvtárak honosították meg, de igazi elterjedése már a KESZ-re alapított szolgáltatásra épült. Ezek a dokumentumok mindenképpen hozzátartoznak egy modern nyilvános könyvtár állományához. 1989-ben hat könyvtár foglalkozott videokazettákkal, 1990-ben már harminc kölcsönözte őket, 1991 végére pedig 61. 1990 végén nyolc kerületben összesen mintegy ötezer, a KESZ központi állományában pedig több mint négyezer videokazetta volt. 1991 végén pedig már 10,5 ezer,

illetve 15 ezer volt az érvényes szám (vagyis utóbbi számára egy év alatt hatezer darabot vásároltak – melynek hasznosítására majd visszatérünk).

A gyarapításra fordított keret a KESZ-ben 1990-ről 1991-re 6,4 M Ft-ról 20,1 M-ra nőtt (437%), miközben a teljes hálózat a 22 kerületben 21,5 M-ról 30,7 M-ra emelkedett (42%), a központi könyvtárban pedig 4,7 M Ft-ról 6,6 M Ft-ra (41%). Nyilvánvaló ebből, hogy itt nem egyszerűen gyarapítási, hanem intézménypolitikai döntés áll a háttérben.

A hálózati gyarapításról még nagy vonalakban bár, de mindenképpen érdemes megemlíteni, hogy egyre több helyen saját speciális gyűjtemények formálódnak a cigányságra vonatkozó tematikus profiltól a művészeti dokumentumok másolatáig (artotéka). Szűkös keretek közt ugyan, de a kerületi felelősök szeretnek versenyezni, jó szakmai meglepetéseket szerezni olvasónak, kollégának s egyszerűen maguknak is. Mindenütt szép, igényes állományrészek vannak a legfontosabb tájékoztató művekből, enciklopédiáktól és lexikonoktól bibliográfiákig, átfogó tudományos és művészeti szintézisekig. Néha már az a látogató benyomása, hogy – kis túlzással – e gyűjteményrészek túlzottan is a gondozó-gyarapító könyvtáros szívéhez nőttek: talán-talán a szűkös elhelyezés, az egyre bonyolultabbá váló gyarapítás-feldolgozás, az egyre újuló olvasói rohamok közepette a könyvtáros itt vél menedéket lelteni, itt látja a legigazibb értékeket, s félti is, nagyon félti... Jobb lenne tán (tovább)karcsusítani ezt a csak helyben használható tájékoztató gyűjteményt, különösen azokban a kisebb könyvtárakban, ahol éppen csak valami kicsi hely van az olvasó leültetésére. Adhatná a könyvtáros e szívéhez nőtt értékeket a jobb olvasóinak. Aki pedig megbízhatóan és igényesen szeretne olvasótermi búvárkodáshoz lehetőséget kapni, azt küldhetné a kis gyűjtemény a nagyobbhoz, hisz éppen ez a hálózat előnye.

A fővárosi nyilvános könyvtárhálózat *központja* a hálózat legnagyobb gyűjteménye, s alapfunkcióit tekintve több mint egy közművelődési könyvtár. Korábban – a két világháború közt, de a negyvenes-ötvenes években is – „tudományos gyűjteménynek” nevezték, s az utóbbi évtized könyvtári statisztikája is a tudományos, illetve szakkönyvtárak körében adott róla számot. Magam hajlok annak a véleménynek az elfogadására, hogy a mai követelményeknek megfelelő gyűjte-

ményű nagyvárosi központi gyűjtemény általánosságban egyre inkább ötvözi a korábban inkább csak tudományos, illetve inkább tisztán közművelődési funkciójú könyvtárak jellemzőit. Olyan gyűjteményt képvisel, amely igényességével, bizonyos speciális területeken vállalt plusz funkciókkal inkább felfelé nyit, a minőség és igényesség képviselőjét vállalja az olvasói szükségletek kielégítésében.

Az FSZEK központi könyvtára az összes fontos könyvtárstatisztikai paraméter alapján az ország legnagyobb gyűjteményei sorába tartozik. Az első tízbe. Más mint a nemzeti könyvtár, más mint az Akadémia központi könyvtára, vagy az Országos Műszaki Könyvtár, de Budapestnek az ország szellemi életében betöltött helye alapján a könyvtár Budapest Gyűjteménye, továbbá széles sávban érvényesülő – szociológiai gravitású – társadalomtudományi profilja és rendkívül igényes zenei gyűjteménye alapján feltétlenül hordoz tudományos könyvtári jegyeket. Fontos igazságot fogalmaz meg a központi könyvtár alapfunkcióiról készült koncepció *Papp István* főigazgató-helyettes tollából, mondván: „Nem látszik termékenynek az a megközelítés, amely a szakirodalmi és közművelődési funkciót egymással szemben kívánja kijátszani... Inkább abból az alapállásból kell kiindulni, hogy két, egymással szervesen összefüggő, egymást erősítő és kiegészítő funkcióról van szó...” Fontos még az az érvelés is, amely a szociológiát azon társadalomtudományi diszciplínák közé sorolja, amelyek „szélesebb, tehát művelődési-tájékoztatói igényekkel jelentkező használói körre is számíthatnak.” Magam hozzátenném a következőt: Budapest nem csupán minden ötödik magyar állampolgár életének színtere, de hatalmas szellemi és irányítási potenciál birtokosa is.

Ennek alapján megfontolandónak vélek egy olyan megközelítést, amely szerint a legfontosabb társadalmi kérdések kezeléséhez a főváros központi könyvtára szélesebb spektrumban kíván dokumentumbázissal és információs szolgáltatásokkal szolgálni: a legátfogóbb társadalmi kérdésektől a városépítésre és helyismeretre vonatkozóig. Tehát úgy megőrizni az eddigi gyűjteményi hagyományokat és szolgáltatásokat, hogy egyben új összefüggésbe állítani őket egy valós funkcionális értelmezés alapján.

A központi könyvtár az országos tudományos célú köteleespéldány elosztás keretében viszonylag széles területen részesedik: kapja a teljes társadalom- és humántudományi anyagot (kivéve a közgazdaságtant, pedagógiát, statisztikát), könyvet és folyóiratot egyaránt, s emellett még a térképeket és plakátokat is (összesen évente mintegy 7–8000 dokumentum legalább 1 M Ft értékben). Vannak eredmények a nemzetközi kiadványcserében, bár a kényszerű takarékoság következtében a könyvtár kevesebb kiadványt tud megjelentetni s ez szűkíti lehetőségeit.

Meghatározó jelentőségű tehát a vétel keretében beszerezhető dokumentumok mennyisége és minősége. A nyolcvanas évek közepén a központi könyvtár még évente több mint nyolcezer könyvvel gyarapította gyűjteményét, ma ez a szám hatezer alá süllyedt a drasztikus áremelkedés következtében. 1986-ban egy belföldi könyv átlagára 99,- Ft volt, 1988-ban 131,- Ft, 1990-ben már 200,- Ft, s az 1991-es évben 441,- Ft. Tehát ezen utolsó egy évben 121% inflációt kellett elszenvedni, öt év alatt pedig négy és félszeresére ugrottak az árak. Még nehezebb a helyzet a folyóiratok terén. Köztudomású, hogy a legújabb tudományos eredmények 1–2 év múltán kerülnek a vezető szakfolyóiratokba, s csak 5–6 év múltán jelennek meg könyv alakjában, s ezért minden magára adó könyvtár szerte a világon igyekszik kurrens folyóiratállományát növelni. Az igény több ezer folyóiratot célozna meg. Ezzel szemben a központi könyvtár a kilencvenes években kettőszáz külföldi folyóiratot tud járatni. Elsőrendű érdek lenne, hogy

e téren változás következzen be: a könyvtár a nyolcvanas évek közepén még az első tíz hazai folyóiratállományú könyvtár körébe tartozott, mára ennek csak emléke maradt meg.

Az egyetemek mai fejlesztési reményeket ébresztő – Világbank hitelével számoló – időszakában a leghatározottabban fel kell vetni mind az univerzitások, mind a művelődési kormányzat felé, hogy a központi könyvtár ma az ország egyik legnagyobb „egyetemi könyvtára” (is), ezért indokolt bevonni a fejlesztési elképzelések kidolgozásába és megvalósításába egyaránt. A megbecsültséget egyébként jelzi több külföldi alapítvány (Volkswagen stb.) részéről kapott szíves támogató. A könyvtár állománygyarapítási keretén belül kialakult arányok érvényesülnek: kb. 55% a nagy („általános”) gyűjteményé, 10–10% a Budapest, illetve a zenei gyűjteményé s végül 25% körüli a szociológiáé. A kétszáz külföldi folyóiratból minden második sorolható ezen utóbbi érdekkörébe.

A gyarapítási pénzhiány nem csupán a folyó feladatokat bénítja, szegényíti – már az is elég indok volna a változtatáshoz –, de hovatovább pótolhatatlan veszteségeket is okoz, például az új információhordozók elmaradásával (Budapest gyűjtemény számára a fővárosi tévé-programok gyűjtése). Azt is egyértelműen fel kell vetni, hogy amennyiben belátható időn belül napirendre kerülhet egy komoly alapterületű új központi könyvtár építése, már a *döntés pillanatától pótlólagos eszközöket kell biztosítani az új épületben kialakítandó teljeskörű és szabadpolcos hozzáférhető állomány létrehozása érdekében* (követve például Hannover város példáját, ahol erre a célra öt éven keresztül igen jelentős összegeket biztosítottak). A hálózat számára hasonlóképpen érdemi támogatás-emelés szükséges, hogy mielőbb újra elérhető lehessen az évi 200 ezer dokumentum beszerzése. Azután ott sem szabad megállni. Kétfélmillió ember művelődése a tét, ez nem múlhat évi 20–30 millió Ft támogatáson. *(Folytatjuk)*

Sonnevend Péter

Könyvtári kulturális napok Jász-Nagykun-Szolnok megyében

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Jász-Nagykun-Szolnok megyei szervezete a hét programsorozatának összeállításakor kettős célt tűzött maga elé: egyrészt olvasóinak is bebizonyítani a könyvtárakban (azaz a könyvtárakban!) rejlő lehetőségeket, felvillantani egy – az eddigieknél – közvetlenebb és ezért hatékonyabb olvasó-könyvtáros közötti viszony lehetőségét és igényét. Másrészt megpróbálni feltárni a megyében – különösen Szolnok város környezetében – azokat az intézményeket, cégeket, magánszemélyeket, akik szimpatizálnak valamiképp a könyvtárakkal, s ezt hajlandók is a köz tudomására hozni bármilyen formában.

Rendezvényeinkkel olvasói rétegeket igyekeztünk megnyerni. Szignifikánsan talán nem elkülöníthető csoportok ezek, de ha kevéssé körvonalazottan is, igenis léteznek az „olvasótáboron” belül. A kiszemelt rétegek a következők voltak: az önmagában is a szivárvány minden színében játszó középiskolás korosztály, a vállalkozók, az iskolák nevelőtestületeinek tagjai, a nyugdíjasok.

Programunkban ennek értelmében szerepelt egy egész napos rendezvény „A business az biznisz” címmel, melyet a Magánvállalkozásokat Fejlesztő Központ irányításával és szervezésében rendeztünk meg, s mely igen széles tömegeket

vonzott a könyvtárba: olyanokat is, akik eddig még sosem lépték át az épület küszöbét. A szervezők a sikeres vállalkozásról szóló videoprogramjuk országos bemutatójára – a kifejlesztő amerikai cég témafelelősének jelenlétében – alapvetően két foglalkozási ág képviselőit várták: az iskolák pedagógusait, valamint a vállalkozókat. A lehetséges terjesztőket és a valós felvevőpiacot. E rendezvény megszervezése közben tanulságos tapasztalatokat szerezhettünk a reklám, a propaganda, a „PR” profi szintű működéséről is.

Magyarországon ma még nincs központi keretek között folyó szervezett vállalkozói képzés, s ez erősen hátráltatja a gyors átmenetet a piacgazdaságba. E videoprogram, amelynek kidolgozása három évig tartott, arra hivatott, hogy a most még hiányzó, legfontosabb ismereteket pótolja. *G. Todd Jagerson* – a program Magyarországra jött menedzsere – szerint fő céljuk a legszükségesebb tudnivalókat a vállalkozók számára elérhetővé és érthetővé tenni. A kifejezetten magyarországi felhasználók igényei szerint készült tananyag a magyar viszonyokra épül, onnan veszi a példákat. A két bemutató során alkalmunk volt a házigazda teendői mellett beszélgetni is a meghívottakkal. A délelőtti csoportban, melynek az iskolák képviselői voltak a résztvevői, több ismerősre is akadunk: az olvasótáborunkat nagy számban alkotó pedagógusok közül többen elismerőleg szóltak a könyvtár ezirányú „nyitására”, s rendkívül elégedettek voltak a rendezvénnyel. A délutáni résztvevők között kevesebb ismerősre akadunk, ők is inkább a művelődésügy munkatársai voltak, a többség a könyvtártól viszonylag távol álló középvállalkozó.

Úgy érezzük, e program megrendezésével mind a Magánvállalkozásokat Fejlesztő Központ Alapítvány, mind pedig a könyvtárunk jól járt: a Központ kulturált, színvonalas körülmények között mutathatta be a nagyközönség számára a programcsomagokat, s a helyszín megválasztásával talán a széles réteg vonzása is könnyebbé vált; intézményünk pedig sikerélményként könyvelhette el egy újfajta program adaptálását könyvtári keretek közé s azt, hogy ezáltal újabb és újabb potenciális könyvtárhasználónk lett. (A két bemutató közel kétszázan vettek részt, kb. 70 százalékuk eddig nem használta a könyvtárunkat.)

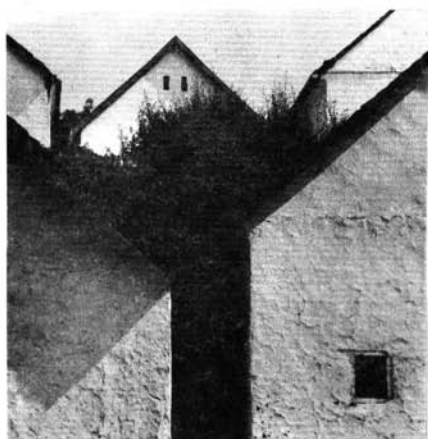
Talán mondanunk sem kell, hogy az igényes technikai felszerelés megeremtese nem kis nehézséget okozott az ezért felelős kollégának, hiszen a könyvtárak jó része pillanatnyilag még nincs felkészülve ilyen irányú technikai háttérrel.

A középiskolásoknak szánt rendhagyó foglalkozások és egyéb rendezvények sorából kiemelkedett a „Lyukasóra”, amelyet a közkedvelt tévéműsor mintájára szerveztünk. A közismert szereplőkön kívül – *Mészöly Dezső* irodalomtörténész, *Mácsai Pál* színész – az „ad hoc” csapatot alkotta még *Varga Domokos*, aki a műsor kapcsán útnak indított folyóirat főszerkesztője. Mindhárman sokat tettek azért, hogy a találkozó rendkívül jó, közvetlen hangulatban, jókedvűen folyjék le, a hatalmas szakmai tudás rokonszenves példáját nyújtva a szépre, jóra éhezett, lelkes társaságnak.

Reméljük, hogy csak a véletlenek szerencsétlen egybeesése okozta azt, hogy „túlságosan is családias” légkörben zajlott le a helyi kétnyelvű gimnázium diákjainak angol nyelvű szépirodalmi estje, melynek anyagát a könyvtár idegen nyelvű gyűjteményéből állították össze, zenei betétekkel fűszerezve a műsort. Ezek mellett a héten színházi előadás, a rendezővel az alternatív színházról folytatott beszélgetés, a „Szemtanú” c. folyóirat irányításával megrendezett rendhagyó történelemóra és ankét alkotta a vázát a középiskolások, illetve a tanárok számára szánt rendezvények sorozatának. (Sajnos, olyan is akadt, amely nem nyerte el maradéktalanul az érdeklődők tetszését.)

Nagy-nagy sikert aratott viszont a mindenkinek szánt, egész napos „nyílt nap”, amelynek keretében díszbe öltözött a könyvtár és a könyvtáros is. Koránt-

sem április 1-jei tréfából megvendégeltük az aznap betévedő, gyanútlan olvasókat. Sütemény, pogácsa, tea, kávé került a „böngészőnek” használt asztalra, s feltáruktak az eddig titoknak számító „színpal mögötti” rejtkehelyek is. Többen örömmel éltek a felkínált lehetőséggel. Volt, aki hosszasan beszélgetett az igazgatóval, más a barátját citálta át, mondván: „Ezt neked is látnod kell”, a buszon középiskolások csacsogták felszabadultan, hogy nem is sejtették, milyen titkokat és tartalékokat rejt ez a könyvtár. S volt, akinek talán féltve őrzött titkunkat fedhettük fel, megmutatva nekik a raktári labirintust, azaz azt, miért kell időnként túlságosan is sokat várnia a kért könyvre. E napon remélhetőleg, tényleg tele volt velünk a város, s talán a megye több településén is ugyanez történt.

A programsorozat elindítójának szánt Fórum a szükséges és tágabb értelemben vett szakmának szólt. Könyvtárosok, könyvtárvezetők, kulturális szakemberek, a megye és a város legfelső vezetése beszélgetett arról, hogy „Haladunk vagy maradunk” – az országban, a városban, a kistélepülésen a kulturális élet területén. A beszélgetés vendége volt *Szente Ferenc*, az OSZK főigazgató-helyettese, a KMK igazgatója, *Nagy Ferenc* könyvtárigazgató Budakeszről, *Boros Lajos*, a J-N-Sz megyei közgyűlés elnöke, *Várhegyi Attila*, Szolnok megyei jogú város polgármestere, valamint a megye Koordinációs és Területfejlesztési Irodájának képviselője. S bár több könyvtáros érdeklődésére számítottunk, a vita így is izgalmas, tényfeltáró s időnként igen elgondolkodtató volt.

Szente Ferenc szenvedélyes hangú „imával” vezette be a beszélgetést, melyben természetesen a könyvtárak kultúra-, művelődésmegőrző szerepéről s annak fontosságáról szólt. A megyei közgyűlés elnökének tényekre támaszkodó beszámolója senkinek sem okozott meglepetést: a „derekunkon” érezzük a „megszórtott nadrágszíj” perspektívát, s e téren nem is igen kaptunk biztató szót. Korrekt, nyílt és tárgyilagos hozzászólásával városunk polgármestere mindenesetre meggyőzött bennünket arról, hogy időnként „sziszifuszinak” tűnő munkánkra is szükség van. Mégha nem állhatta meg, hogy a programfüzetben idézett egzisztencialista filozófust említve talán túlságosan is éterivé emelje biztatónak ugyan igazán nem mondható, de mégis, tisztességes hozzáállása miatt elfogadható gondolatait a könyvtárak, a kultúra perspektívájáról. Abban bíztunk, hogy a Megyei Önkormányzat berkeiben működő Terület- és Infra-

struktúrafejlesztési Iroda képviselőjének hozzászólása majd igencsak felkorbácsolja a kedélyeket, de nem így történt. Az előadó sajnos nem tudta feledtetni sokunk kudarcát a telefonvonalakért s egyéb infrastruktúráért folytatott harcban, így a többség kellő szkepticizmussal reagált a megjegyzésekre. Nem így Nagy Ferenc, budakeszi könyvtárigazgató gyakorlatias előadására. Ekkor – a kissé fáradtnak tűnő társaság – új erőre kapott, s fellelkesülve kérdezősködtek különösen a kisebb települések közművelődési könyvtárainak és a szakkönyvtáraknak jelenlévő munkatársai. Ki aprócska, de bosszantó számítógéphálózatokkal kapcsolatos problémájának azonnali orvoslását várta, ki a helyi önkormányzattal vívott csatájáról számolt be, ki a pénzügyi feltételek olyannyira siralmas voltát bizonygatta. Ekkorra már eltűnt az előadók és a hallgatóság közötti különbség, s meghitt – ámbár időnként szenvedélyeket is felkorbácsoló – beszélgetés alakult ki. S ez már messze túlmutatott a könyvtárakon is: általánosabb, a kultúrát szélesebb értelemben érintő problémák is felszínre kerültek, mint például az az ókorba visszanyúló kérdés, hogy melyik művelődési ág az „értékesebb” és miért. A hivatalos zárszót még további egy-két-háromoldalú tárgyalások követték, melyek már kifejezetten a könyvtári (könyvtáros?) élet gyakorlati kérdéseire támaszkodtak.

A rendezvénysorozat „csattanójának”, csúcspontjának szántuk az április 2-i Jótekonysági Könyvtárosbált. Közel nyolcvan könyvtáros és könyvtártámogató jött el, hogy befizetett belépőjével is támogassa a kistelepülések könyvtárait. (E célt hirdettük meg ugyanis a bálon befolyt összeg felhasználására.) A hét fináléját a „bálapaságra” felkért *Papp István*, az MKE főtítkára nyitotta meg s bizvást mondhatjuk: aki akarta, jól érezhette magát a szabadabb légkörben, s talán olykor munkavacsorának beillő beszélgetések is zajlottak...

A sok-sok tanulság s az ismétlés igénye együtt munkálkodik most bennünk. Hisszük, ez az egy hét némileg felkavarta az időnként fojtogató „kulturális állóvizet”, sőt, ha csak rövid ideig is, mi néhányszor forrásvizet is ihattunk.

Feltett szándékunk, hogy a „könyvtári hét”-ből hagyományt teremtsünk, legyen a könyvtárak, könyvtárosok, olvasók közös ünnepe országszerte e hét! Az ötlet nem a miénk: finn könyvtároskollégáktól loptuk... Bár őszintén szólva, a mi „hetünk” igazi magyar könyvtári hét lett, a helyi vélt-valós igényekhez igazítva. A rendezvénysorozat egyik külföldi vendége, a finn *Annikki Saarinen*, a riimäki városi könyvtár igazgatója meg is jegyezte: „Neki ez még jobban tetszik, mint az eredeti”.

Egyre messzebbre távolodva a zsúfolt hét közvetlen hatásától, bizton állíthatjuk: egy ehhez hasonló, koncentrált rendezvénysorozat alkalmas arra, hogy kellő figyelemmel, a helyi médiumok segítségével központba állítsa a könyvtárakat az egyes településeken. A megfelelően „felizgatott” sajtó, tévé, rádió, a könyvtárakban, az iskolákban, a társművelődési intézményekben végzett át gondolt propaganda felkelti az érdeklődést a régi és a lehetséges új olvasókban, s valóban nagyobb intenzitással fordulnak a könyvtárak felé. Remélhetőleg ennek hatása a látogatottság növekedésében érzékelhető lesz. A fő kérdés, hogy legalább alapjaiban meg tudja-e őrizni a könyvtár az iránta megnyilvánuló fokozott „érdeklődést” a hétköznapok során is, s főleg, hogy mi magunk meg tudunk-e felelni a kihívásnak: annak, hogy egy közvetlenebb, személyesebb olvasó-könyvtáros viszony kialakítása érdekében tettük mindezt. (Többek között...)

Az viszont már most is lemérhető, milyen változásokat okoz egy-egy fokozott intenzitást igénylő programsorozat egy kollektíván belül. Mindazokat elismerés illeti, akik valamilyen részébe bekapcsolódtak e rendezvényeknek... s mindazokat, akik ezalatt a szolgálatban, váltás nélkül „állták a sarat”. (Egy dolog

azonban tanulságként megmaradt: a Könyvtári Napok nem alkalmasak a már generációkon át öröklődött, személyes ellentmondások és félreértések eltüntetésére. Legalábbis még most nem...)

Mindenki belekóstolhatott viszont akár a szolgálatban, akár a rendezvényeken a felfokozott izgalmat okozó sikerélmény mámorító érzésébe. S ez, a mostanság oly sok bosszúságot és csalódást rejtő szakma elhívatott munkásai számára mindenféleképpen a sors különös ajándékaként értékelhető. S reméljük, most ismét beigazolódik Hardy híres mondása: „... néha a kezdők látnak legtovább”.

Monok Ildikó

Országos közművelődési konferencia Hódmezővásárhelyen

Amint arról a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* hírt adott, *Olvasás és személyiségfejlesztés* címmel 1993. április 5–7-én országos közművelődési konferenciára került sor Hódmezővásárhelyen a Magyar Könyvtáros Egyesület Gyermekkönyvtáros Szekciója, a Magyar Olvasástársaság és a Németh László Városi Könyvtár, Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja, a Csongrád Megyei Könyvtárosok Egyesülete, a Németh László Társaság és a Magyar Kárpátalja Baráti Társaság rendezésében.

Hódmezővásárhely polgármestere, *dr. Rapcsák András* köszöntötte 5-én a konferencia résztvevőit, majd *Nagy Attila*, a Magyar Olvasástársaság elnöke mondott megnyitót.

A konferencia első előadójaként *dr. Monostori Imre* a hódmezővásárhelyi könyvtár névadójának, *Németh László*nak léleknevelő gondolatairól beszélt. Szólt a nagy író emberközeli morálfilozófiájáról, protestanizmusáról, melynek egyik legnagyobb vívmánya a közvetlen kapcsolat Isten és ember között. Németh Lászlónál a vallásosság nemcsak az egyes ember magánügye, hanem javító, társadalomformáló erejénél fogva közügy. A lelkek forradalmának és a társadalom radikális átalakulásának együtt kell létrejönnie. Az íróhoz nagyon közel áll a zászlómotívum: az élet egy zászló, amit egy belső hangra fel kell tűznünk. Prózaí műveit az üdvösségharc tartja egységben. Az emberi nemesség nem rákényszerített magaviselet, hanem életérzés.

Komáromi Gabriella a kortárs gyermek- és ifjúsági próza jelenségeire hívta fel a figyelmet. A gyermekirodalmi élet jelenségeit a két világháború közötti helyzettel vonta párhuzamba. A felfutott mennyiség minőségi romlást eredményezett, lezajlott egy nemzedékváltás, a fordítások száma növekedett. A hetvenes években a gyermekirodalomban egy antiautoriter hullám jelentkezett, mely a nyolcvanas évektől elcsendesedőben van, de megingatott tematikai motívumokat, szentenciákat. Kitágult a gyermekkönyvek tematikája. Mint Komáromi Gabriella rámutatott, az utóbbi időben nagyon kevés gyermekekhez szóló magyar irodalmi kiadvány látott napvilágot. Hozzászólásában *Pápayné Kemenczey Judit* rávilágított a kommunikációképtelenségre a gyermek- és ifjúsági irodalomban, főként a kiskamasz esetében. *Rigó Béla* a publikációs lehetőségek és az eltűnt mechanizmusok helyében még ki nem alakult újak hiányáról szólt. Véleménye szerint az antiautoriter folyamat feltűnése a gyermekirodalomban kétlépcsős mozzanat, főként a költészetben jelentkezett. Megjelenik témaként a szó-

vetségi gyermek-felnőtt viszony a hierarchikus helyett. Az igazán értékes külföldi gyermekirodalom késlekedése közegünkben adódik.

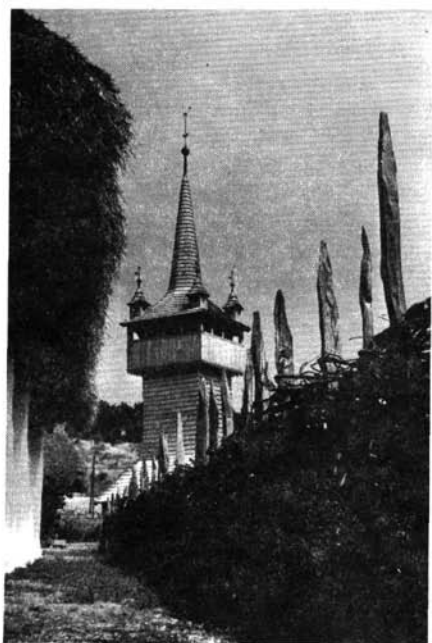
A szépirodalom, a költői szöveg nevelési lehetőségeit *H. Tóth István* mutatta be a Toldi tanításának problematikája kapcsán. Rámutatott az értelmezés szabadságának fontosságára, a mű személyiségalkotó szerepére. Központi kérdése, hogy az irodalomtanítás műértő olvasókat nevel-e. A tanár fontos feladata, hogy igényes, alkotó, a szépirodalom értésére képes olvasót neveljen. Fontos ehhez a műfaji ismeretek biztonságos alkalmazása, a szerkezet tüzetes vizsgálata, valamint a konkrét olvasatok absztrahálása.

Csirikné dr. Czachesz Erzsébet az olvasástanítás problémájáról szólt. Előadásában egy európai fiatalok körében végzett szocializációs és személyiségvizsgálat magyar vonatkozásait ismertette. A Csongrád megyében készült reprezentatív vizsgálat alanyai általános iskolát éppen befejezett, illetve 16–17 éves középiskolás és szakmunkástanulók voltak. A felmérést készítőket azt kutatták, hogyan viszonyulnak ezeknek a fiataloknak olvasási, interpretálási szokásai szocializációs mintáikhoz, személyiségfejlődésükhöz. 10 típust különítettek el a szövegelemzés útján készült tesztek kiértékelése során. Néhány jellemző típus: cselekményközpontú értelmezés, cselekvésből kiinduló interpretáció. Ez az értelmezés a legnagyobb arányú (lányoknál 75%, fiúknál 59%); tisztán irodalmi interpretálás (lányok 2,4%, fiúk 0,3%); cselekményleírás (lányoknál 3,6%, fiúknál 4,4%). Bizonyos visszafejlődés tapasztalható az irodalomértés színvonalában: a 14 évesekhez képest a 17 éveseknél több a cselekményleírás, a mű elutasítása (5% fiú és lány). Különösen nagy ebben a típusban a szakmunkástanulók aránya, mintegy 13%. Sokan minden interpretáló megjegyzés nélkül utasították el a szépirodalmi szöveget; 16% teljesen félreértelmezte. Az elutasító fiatalok közül jövőképükben sokan nem látnak perspektívát; mások félreértették a művet (lányok 9%, fiúk 13%). Az elutasítás és félreértés némileg csökken a korrallal.

A vizsgálat készítői mérték a dekódolás, az olvasástechnika fejlettségét is, faktuális információ-visszakereséssel a műből, s megállapították, hogy a vizsgált tanulók 10%-ának problematikus a szövegértése.

Nagy Attila az iskola olvasásra ösztönző szerepéről szólt. Kifejtette, a társadalom egésze az, ami olvasat felnőttet és gyereket. Nincs direkt összefüggés az olvasástanítás és az olvasás között: a társadalmi összefüggések, pedagógusminták a perdöntőek. Hatalmas az család olvasási szokásainak, házi könyvtárának befolyásoló szerepe: a tanulmányi eredmények a család könyvvállományának számával korrelálnak. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a magyar gyerekek alulértékelik olvasni tudásukat, Magyarországon az olvasáskészség jobb a felmérések adatai alapján, mint az előre becsült. Nagy Attila megemlített egy finn példát is: itt a televízióban bemutatott angol nyelvű filmeket szinkronizálás helyett feliratozzák, így a tévénéző gyerekek akaratlanul is rákényszerülnek az olvasásra, az idegen nyelv tanulására.

Arnóczky Mária a Zsolnai programmal kapcsolatos személyes tapasztalatait osztotta meg a résztvevőkkel. *Sáráné dr. Lukátsy Sarolta* a gyerekek olvasási típusait általános olvasóterv-mintával illusztrálta, vázolja az alaphelyzetet (okaiival és veszélyeivel), melyet érdeklődéssel, könyvajánlással lehet magasabb befogadási szintre hozni, javítva az olvasás minőségét. E cél elérésében fontos befolyásoló tényező a gyerek és a felnőtt partnerkapcsolata, melyben az utóbbi a kezdeményező. Egy olvasóterv-minta előadásából: alaphelyzet: a csak meséskönyveket olvasó 4–5. osztályos gyerek. Veszélye: nem ismeri a valóságot – infantilizmus. Oka: félelem a kudarctól. Lehetséges átvezetés: meseregény, elbeszélések gyerekekről, Bölcs bagoly-sorozat ajánlása. Cél és aktivitás: össze-

függő történetek kisebb, majd nagyobb gyerekekről, vakációs történetek és élménybeszámolók.

Kis Ibolya gyermekkönyvtáros – a konferencia szervezésének lelke – *Ne itassuk azt a lovat, amelyik nem szomjas?* című eszmefuttatásában osztotta meg gondolatait a résztvevőkkel irodalomról, tanár és diák emberi kapcsolatáról. *Fogarassy Miklós* hozzászólásában a Tel Avivban lezajlott gyermekirodalom témájú konferenciára hívta fel a figyelmet.

Az előadások után az estét baráti találkozós és a Patka-banda remek zenéjével táncház zárta.

A konferencia következő napján első előadóként *Horváth Zsuzsanna* az IEA olvasásvizsgálat hazai eredményeit ismertette. Szépirodalmi és ismeretközlő szövegekből (például egy gyógyszer használati utasítása) készített zártvégű teszttel végezték az olvasás teljesítményére, a szövegértésre irányuló felmérést. A vizsgálat értékelési filozófiája szerint az adott ország civilizációs körülményeihez (egy főre jutó sajtótermékek, gazdasági viszonyok, kis súllyal született csecsemők száma) viszonyították a teljesítményt. Az eredmények a várhatóknál jobbak voltak: a nemzetközi rangsorban a 17. helyet foglalták el a magyar fiatalok, a 10–14 éves korosztály pedig a 7. helyet. Az olvasás teljesítménye szövegtípusonként differenciálódott, a 9 éveseknél például a dokumentum típusú szövegek értése volt a jobb. Sajnos a vizsgált tanulók 15–20%-a ténylegesen nem tudja funkcionálisan használni az olvasást. Az olvasás hatékonyságában szerepet játszik a könyves környezet: a házi könyvtár kézikönyvei, az iskolai könyvtár, de a televízió nézése is (két szélsőséges eset: ha a gyerek egyáltalán nem néz tévét, vagy ha napi 4–5 órán keresztül is leköti a készülék – mindkettő egyaránt rossz) – napi egy-másfél órás nézésidővel a gyermek használja, feldolgozza az adásokat, válogat közöttük. Sokszor mondjuk, tanulóinknak nincs

idejük az olvasásra, ám a gyerekeknél a jó olvasás kritériuma a nehézségek gyakorlása, élénk képzelet, fantázia, az olvasás szeretete, sok új szó megtanulása, házi feladatok megoldása, s csak a tizedik helyre szorult a „sok idő az olvasásra”. Az olvasás belső indíttatású szükséglete még kevéssé alakult ki ennél a korosztálynál.

Báthori Anna Zsuzsanna Hétszínvirág című, az 1991-es tankönyvpályázatra írt, gazdagon illusztrált olvasókönyvét mutatta be. *Dr. Tarnay Györgyi* szólt az iskolákban megvalósítandó plurális értékrendről; véleménye szerint a gyermekkönyvtáraknak a csupán kiszolgáló tevékenység mellett irányító szerepet is kell képviselnie. *Dr. Klein Sándor* és *Kiss Julianna* kooperációs képességfejlesztő és fantáziafejlesztő játékba vonta be a hallgatóságot. A személyiségfejlesztés fontos mozzanata az egymásfigyelés, együttműködés, melyet ezek a játékok remekül segítenek elsajátítani.

A konferencia résztvevői aztán a Figurina bábszínház rendhagyó bábjátékát élvezhették. A „bábok”, az életben naponta használt tárgyak, konyhai eszközök, varrodoboz „Csipkerózsika-kastély”, eleven lágú gyertya-mesehősök megragadják kicsik és nagyok fantáziáját egyaránt. Pedagógus, gyermekkönyvtáros, de akár szülő is sikerrel alkalmazhatja gyerekeknél. Ezt követően a hódmezővásárhelyi kisiskolások adták elő az *Óz*, a nagy varázsló című mesejátékot. *Fenyvesi Félix Lajos* helyi költő *Muzsikáló kristályerdő* című gyermekverskötét mutatta be.

Tóth Gyuláné napjaink gyermeklapjairól beszélt. Mint elmondta, a jelenleg megjelenő 23 lap jelentős részénél nem tisztázott, hogy melyik korosztályhoz szól, hiszen a 3–4 éveseknek egészen más az érdeklődési körük mint a 9 éveseknek. A forgalomban lévő lapok mozgalommentesek, kivéve a cserkészmozgalmat; szaporodtak a vallásos lapok. A gyermekújságok többségében probléma van az értékközvetítő szereppel, túlteng a könnyűzenei színes poszterek világa, sok a képregény, aránytalanul oszlanak meg a tudományágak, hiányoznak a társzművészetek. Alig-alig találni bennük könyvajánlást, programjavaslatokat. A gyermeklapok inkább csak kiszolgálják az átlagos igényeket, nem igénykeltőek. Az igazán tartalmas irodalmi gyermekfolyóiratok külső megjelenése kevésbé vonzó a fiatalok számára, mint a drága, divatos, ám csekély értékű lapoké.

Az egyik legszínvonalasabb irodalmi gyermeklapunk, a húsz éves *Kincskereső* olvasáskultúrában betöltött szerepéről *Simai Mihály* főszerkesztő szólt. *Pápayné Kemenczey Judit* a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Gyermekkönyvtáros Szekciójának elnöke zárta a konferenciát.

A második nap a városháza dísztermében a Marosvásárhelyről érkezett *Illyés Kinga* és *Hencz József* színvonalas előadójával végződött. Az utolsó nap programja a kardoskúti Fehér-tó természetvédelmi területre kínált kirándulást.

Az előadások gazdag anyagában minden résztvevő találhatott munkájában hasznosítható momentumokat. Véleményem szerint hiányzott viszont egy könyvtárlátogatás, esetleg egy gyermekkönyvtári foglalkozás megtekintése, megbeszélése. Egy-egy érdekfeszítő, gondolatébresztő előadást szívesen hallgattunk volna a kiszabott tizenöt percnél jóval tovább is. Ez a konferencia is a legjobb alkalom volt arra, hogy az ország minden területéről találkozzanak a hasonló érdeklődési körű, az olvasás szeretetét szívükön viselő pedagógusok, könyvtárosok, könyvkiadók és lapszerkesztők; megismerhessék egymás munkáját, átvegyenek hasznosítható, bevált módszereket, merítsenek egymás tudásából.

Költészet napi pályázat, 1993.

Az érdi Csuka Zoltán Városi Könyvtár Gyermekkönyvtára nagy örömmel vállalkozott az első országos költészet napi rajzpályázat megrendezésére. A városi, városkörnyéki versenyek immár 6 éve tartó folyamatos sikere bátorított bennünket az országos pályázat meghirdetésére. A vállalkozás minden várakozást felülmúlóan eredményes volt, hiszen összesen 1422 pályamű érkezett az ország minden tájáról, sőt az országhatáron túlról, Kolozsvárról is küldtek alkotásokat.

Méltó megünneplése lett ez a Költészet napjának, József Attila születésnapjának, hiszen valójában több ezer gyerek készített illusztrációt mai magyar költők verseihez. Sok iskolában helyi versenyt rendeztek, és csupán a legjobbakat küldték el az országos pályázatra. A rendezvény sikere a pályázatot figyelemmel kísérő, a lebonyolításba bekapcsolódó könyvtárosok, pedagógusok lelkesedésén múlt – köszönet ezért minden kollégának.

A rajzpályázat megrendezéséhez többen is hozzájárultak: a Művelődési és Köznevelési Minisztérium Közművelődési Pályázata, a Magyar Rajztanárok Országos Egyesülete, az Érdi Újság és az Érd Városáért Alapítvány. Köszönet az anyagi támogatásért! A zsűri tagjai a Magyar Rajztanárok Országos Egyesületének tagjai: *dr. Csóregh Éva, Környeiné Gere Zsuzsa* és *Szalay József* pedagógus képzőművészek voltak. Összesen 50 pályamű részesült díjazásban, a helyezetteknél túl 29 gyermekalkotás kapott dicséretet.

Az országos rajzpályázat eredménye a következő:

Fődíj: a Vándorserleg, amelyet a nyertes diák iskolája őrizhet két esztendeig, kicsinyített mását pedig a pályázó kapta: *Varga Ildikó* (10 éves) Nagykanizsa (Batthyány Lajos Gimnázium)

Béres Imre (13 éves), Kaposvár.
Weöres Sándor: Valse triste. Dicséret

1. *helyezett:* Barton Miklós (11 éves) Érd, Markó Zsolt (10 éves) Pakod, Pop Erika (12 éves) Kolozsvár.

2. *helyezett:* Horváth Orsolya (10 éves) Nagykanizsa, Pallag Péter (10 éves) Százhalombatta, Szalai Judit (14 éves) Érd, Tóth Andrea (12 éves) Nagykanizsa.

3. *helyezett:* Mikó Zsuzsa (9 éves) Kecel, Hortobágyi Kata (13 éves) Bonyhád, Lőrincz Beáta (10 éves) Kolozsvár, Csalló Bernadett (13 éves) Zalaegerszeg.

4. *helyezett:* Ábrahám Ivett (10 éves) Kisszállás, Nyitrai Hajnalka (13 éves) Monor, Sebők Mónika (12 éves) Diósd.

5. *helyezett:* Csibra Krisztina (14 éves) Érd, Jankovich Eszter (14 éves) Esztergom, Szabó Réka (13 éves) Bonyhád, Paule Tímea (11 éves) Érd, Markács Adrienn (10 éves) Nagykanizsa, Schrempp Elizabeth (12 éves) Kecel.

Az ünnepélyes eredményhirdetésre 1993. április 17-én, szombaton, 14 órakor került sor a József Attila Könyvtárban. A mintegy 100 főnyi vendéget városunk nevében *Szedlacsek Emília*, a Polgármesteri Hivatal munkatársa köszöntötte. Ezután került sor a díjak átadására. Nagy örömmel adtuk át a könyvjutalmak mellett a városunkban élő *Marcali Kiss József* Nagy Lászlóról, illetve József Attiláról készült linómetszetét is a pályázaton sikeresen szereplő gyerekeknek.

A zsűri három pedagógust részesített dicséretben lelkes és sikeres felkészítő munkájukért: *Kovács Ildikó*, Brassai Sámuel Líceum, Kolozsvár; *Antal Gáborné*, Eötvös József ÁMK, Diósd és *Stamler Lajos*, Batthyány Lajos Gimnázium, Nagykanizsa.

Mogyorósi Erika

A beilleszkedés konfliktusai

Jelentés a végekről

A *Könyvtáros*ban megpillantott pályázati kiírást olvasva megállapíthattam, hogy papírforma szerint minden feltételnek megfelelek. 1991. december 31-ig legalább 3 (12) éves könyvtárosi gyakorlatom van: könyvtárosi képesítésemet a főiskola magyar-könyvtár szakán 1980. dec. 31. után (1986-ban) szereztem. Mégis volt egy olyan határozott érzésem, hogy a pályázat meghirdetői nem egészen ilyen munkára gondoltak, amilyennek az enyém ígérkezik. Miért?

Mosolyt csalt arcomra a furcsa gondolat: *pályakezdő!!* Tizenkét éves könyvtárosi gyakorlatommal öreg motorosnak érzem magam: kétségeim támadtak a szó szerkezeti másik tagját illetően is: *könyvtáros?* Már ez sem igaz vegytisztán. Tanár-könyvtáros.

Könyvtáros-tanár. A sorrend eldöntése nem egyszerű kérdés. Hogy miért, arra talán választ ad dolgozatom.

Harminckilenc éves vagyok, tehát már életkoromat tekintve is nehéz magamat pályakezdőnek tekinteni. Lelkem mélyén mindig könyvtáros szerettem volna lenni, de – későn érő típus vagyok –, tettem egy-két, feleslegesnek nem tekinthető kitérőt, mielőtt 29 éves koromban, 1982-ben felvételemet kértem a nyíregyházi Besenyei György Tanárképző Főiskola magyar-könyvtáros szakára. Ekkor már két éve könyvtárosként dolgoztam a kiskőrösi Petőfi Sándor Városi Könyvtárban. Ekkor voltam igazán pályakezdő. Nehezítette dolgomat a végzettség hiánya, a több éves kiesés, amit az érettségi óta mással töltöttem

el, de óriási könnyebbséget jelentett, hogy ideális közösségben tehettem meg első lépéseimet a szakmában (a szakmát a szó legnemesebb értelmében, a hivatással egy szinten használom).

Egy kialakult, összetartó, szakmailag magasan képzett, nagy gyakorlattal rendelkező, munkáját hivatásként gyakorló közösségbe kerültem „új fiúnak”. Ez a közösség tévedhetetlenül szelektált: kivetette magából a nem közjük valót, legyen az bármilyen „nagy tudású koponya”. De befogadta az elszántakat akkor is, ha tudásuk esetleg még csak ígéretként, csírájában volt jelen. Én pedig elszánt voltam. Abból indultam ki, hogy most ott vagyok, ahová mindig vágytam, azt csinálhatom, amit szeretek, olyan emberek vesznek körül, akiket tisztellek és még szerethetőek is; ezer jelét tapasztaltam, hogy ez az érzés kölcsönös: befogadtak. Teljesen természetesen következett mindebből – kiegészülve jellemvonásaim idevonatkozó

részével –, hogy hatalmas lendülettel vettem magam a munkába. Mindent tudni akartam, mindent a legjobban akartam csinálni, mindenhol ott akartam lenni, ahol a magyar könyvtárügy dolgait intézik – Nemescecik Ernő státusában. Ez a hatalmas lendület elviselhetővé szelidült az évek folyamán: rájöttem, hogy mindent nem tudhatok, mert a *minden* egy ember számára átfoghatatlan; az olvasószolgálat elég lesz nekem. Sok helyre eljutottam, de mindenhová természetesen nem. Megmaradt az elszántságom abban, hogy amit csinállok, azt nagyon jól akartam csinálni. Szerencsém volt, hogy az időszak, amit a könyvtárban töltöttem, sikeres széria volt az intézménynek is. (Nem miattam, kisinas voltam évekig.) Mestereim szigorúak voltak, igényesek (magukkal is), hagytak önállóan tevékenykedni – akár kínlódni is egy-egy fogós kérdéssel –, nem telepedtek rám a tudásukkal, de segítettek, ha szükséges volt. Nem akkor, amikor kértem, mert arra hamar rájöttek, hogy nem igazán tudok kérni („nekem a kérés nagy szégyen”), pedig szükségem volt a segítségükre, s nemcsak szakmailag. A kollegiális kapcsolaton túl baráti, egymásra figyelő emberi kapcsolatok is épültek. Számomra ez akkor teljesen természetes volt. Csak amióta kikerültem belőle, jöttem rá, hogy milyen ritka kincs birtokosai voltunk.

1982-ig – tizenegy évvel az érettségi után – nekiveselkedtem a főiskolai felvételinek. Másik szaknak a magyart választottam, mivel ezt éreztem a legközelebbinek a szakmához, s a középiskolában is ezt szerettem a legjobban. Felvételt nyertem és ezzel kemény négy év vette kezdetét. A földrajzi távolság, ami Kiskőrös és Nyíregyháza között van, hogy konzultálni Szegedre, vizsgázni Nyíregyházára jártunk, töredék csupán. A könyvtárban napi 9 órát dolgoztam – de nem volt szokásunk az órát nézni –, óradóként is elhelyezkedtem, hogy taní-

tási gyakorlatot szerezzek, három fiamat neveltem egyedül. Erre jött hivatva három konzultációs nap és a vizsgaidőszakok. Sokan kétségbe vonják a levelező oktatás létjogosultságát, hatékonyságát – jogosan. Véleményem szerint speciálisan a könyvtár szakon nagyobb tudásúak a levelező tagozaton végzetek, a közben könyvtárosként dolgozó kollégák. Tapasztalatom szerint nekem rengeteget segített a tényleges szakmai gyakorlat, amit nem pótolhat néhány „hospitálás” a könyvtárban. A tananyag itt speciálisan olyan, amit tankönyvből nem lehet megtanulni, ha nincs mögötte mindennapos tevékenység. Vizsgáztam együtt nappalis hallgatókkal, és megrökönyödtem tájékoztatatlanságukon. Aztán rájöttem, hogy „tudásuk” tankönyvszagú, amit vizsga után gyorsan el is felejtenek. Számomra a kérdések olykor a mindennapi gyakorlat megkínlódva megválaszolt kérdései voltak, a tájékoztató apparátus állandóan használt eszköz. A témához tartozó kézikönyvek címeit a vizsgán lehunytt szemhéjamról olvastam le, ahová tudatom a naponta végigsimított polc könyveit vetítette. Akik a levelező oktatás eltörlését tervezik, talán nem ártana, ha tudnák ezt. A magyar szakkal már egészen más a helyzet: ott kínzóan hiányzott az idő az olvasásra, elmélyülésre, a napi találkozás a tanárral, amit a nappali képzés biztosíthat csak. A tanult többségét jól tudom hasznosítani mindennapi gyakorlatomban. No persze terheltük az agyunkat fölösleges dolgokkal is: művelődéspolitikai, politikai gazdaságtan (szocializmus), munkásmozgalom-történet... stb. Ugyanakkor kínzóan hiányzik szemléletben és gyakorlatban a bővebb informatikai tudás, a számítógép használatának készsége. Mindent egybevéve úgy érzem, hogy a főiskola azt, aki komolyan vette, felkészítette vállalt feladatára.

1986-ban kiugrottam a rendből, és ismét pályakezdő lettem. Elhagytam

a könyvtárat és egy szakmunkásképző intézetben helyezkedtem el, mint iskolai könyvtáros és magyartanár. Erre a lépésre több okom volt: az óraadás folytán megszerettem a tanítást, úgy éreztem, hogy ezen a területen is lenne tennivalóm; az iskolai könyvtárossággal mégsem fordítottam hátat a szakmának; a könyvtárosok „legendás fizetésének” pont a dupláját kaptam, ami növekvő gyermekeim miatt volt fontos. Könyvtárosi munkámért járó keresményem miatt a maradás fiaim elleni véteknek, úri passzióknak minősült volna. Fontosnak tartom az ember életében a jókor megvalósult változást, pályamódosítást.

Könyvtáros-tanárként kezdtem, jelenleg félúton vagyok a tanár-könyvtárossá válás rögzös útján. A helyzet, amibe kerültem, merőben újnak bizonyult: szakmailag az eddigi részterület helyett (olvasószolgálat) mindent kellett csinálnom. Főnök lettem és beosztott, feldolgozó, tájékoztató, munkatervet írtam, könyvet rendeltem, bevételeztem, katalóguscédulákat gyártottam és raktam, beírtam a tanulókat, igyekeztem teljesíteni szerteágazó témájú kívánságaikat.

Olyan gárdába kerültem, ahol rajtam kívül nem volt könyvtáros szakember. Ha nem én lettem volna én, ez az ellenőrizhetetlenség rengeteg könnyebbséget jelenthetett volna. Elődeim jó része tipikus „iskolai könyvtáros” volt, a szó rosszul felfogott értelmében. Tapasztalatlan kezdő tanárok, akikre rá lehetett lőcsölni, de akik könyvtárral csak olvasóként találkoztak, munkájuk a jószándéktól nem lett szakszerű; fáradt, idegileg megrokkant idősök, akikre már nem akartak gyerekeket bízni „majd ellesz a könyvtárban”; a szocialista munkaerkölcs bizonyos szintjén állók, akik számára jó lehetőség volt, hogy a „könyvtárban nem kell csinálni semmit, lehet olvasgatni”.

Az előzmények folyamánya – Murphyval szólva – hiányzó kataló-

gus, csoportos leltárkönyv, rendezetlen nyilvántartások, szabályozatlan munka és nyitvatartás, óskóasz a polcokon, szedett-vedett állomány, amelyet nem terheltek tervszerű állománygyarapítás jelei. Egyéb jelek annál inkább: utalások a mindenkori „könyvtáros” szakjára (aránytalan-ság), az iskolaigazgató antikváriumlátogató passziójára, a Kossuth Könyvkiadó helyi terjesztőjének eredményességére, illetve a könyvtárossal való kapcsolatára..., tovább is van, mondjam még? A végeredmény adott: sorompóba álltam azért, hogy kivívjam helyem a nap alatt – amennyire képességeim engedik, könyvtárat csináljak ebből a könyvhalmazból. A részletek taglalása túlnőne ennek a dolgozatnak a keretein. Sokszor éreztem úgy, hogy elfogyott a levegőm, olykor szélmalomharc is gyengített, ütköztem (ütközöm) az értelmetlenség falába, engem sem kímél a gazdasági válság, de jelentem tisztelettel: élek, dolgozom, terveim vannak.

Az iskola könyvtára az intézet egészében elfoglalta az őt megillető helyet. A gyakorlati tennivalók mellett mondhatom, hogy talán ez volt a ne-

hezebb feladat. Elültetni a köztudatban, hogy a könyvtár létezik és rendelkezésükre áll. Várok gyereket és tanárt. Ha nem jönnek maguktól elébük megyek. Alkalmazom a gyengéd erőszak módszerét, de ha kell, ha ez segít, magamra haragítok mindenkit. Szakmailag megbízható alapot adott a városi könyvtárban szerzett gyakorlatom – bár kár lenne tagadni, hogy a kezdetekkor gyakran szaladtam „haza” tanácsért, segítségért vagy csak vigasztalásért, feltöltődni gyötörően hiányzó szeretetükkel. Elméletben a főiskolán megtanultak segítettek. Egyebekben pedig konok, makacs természetem, meggyőzhetetlen kérlelhetlenségem, ha a könyvtár ügyéről van szó.

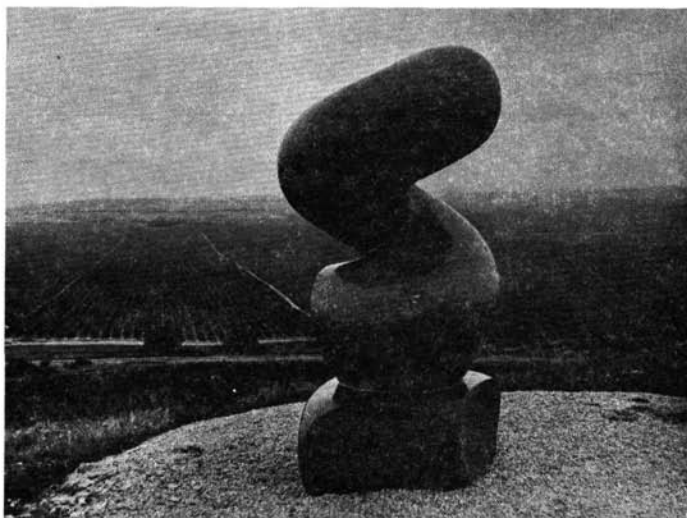
Munkám elején furcsálló fejcsóválást váltott ki az, hogy a megbontott, hiányos könyvtári csomag láttán elmondtam, hogy soha többé nem veszek át ilyet. A kezdeti, könyvekkel szaladgáló csodabogárból a tantestület tagja lettem. Sikerült elérnem, hogy a könyvtári munkát kezdik munkának tekinteni. Egy könyvtári órai program keretében minden tanulónk legalább háromszor eljut szervezeten a könyvtárba (gyakorlatilag többször). Az elsősök ismerkednek, beiratkoznak (szigorúan önkéntes alapon). Nem tartom jónak a mechanikusan beírt teljes tanulólétszámot. A könyvtár kínálatával – könyv, zene, folyóiratok, tanulási segítség – igyekszem kedvet csinálni, beiratkozásra, visszatérésre bírni őket, de onnantól kezdve a tanulóra van bízva, hogyan dönt. Másodikban a kézikönyvek használatát próbálom tanítani játékos feladatokkal és a tanult szakmájukhoz kapcsolódó kérdésekkel. Így gyakorlati hasznát is felfedezhetik az olvasásnak. A harmadikosok már a katalógusokkal ismerkednek azért, hogy kikerülve az iskolából önállóan is elboldoguljanak más könyvtárakban. A csoportos foglalkozásokon kívül, azon felbátorodva, egyénileg is eljönnek. Évente 400–500 olvasóm van,

ami a teljes létszám 40–50%-a. Kollégáimat arra ösztönözöm, hogy minél gyakrabban adjanak olyan feladatokat, amelyek megoldásához a könyvtárban kell keresgélni. (Olykor sajnos a tanulók könnyebben meggyőzhetőek.) A szaktantermeket szakkönyvekkel láttam el, hogy az órai munkába is belopjam őket. A fogyatkozó anyagiakat igyekszem pótolni minden lehetséges módon: pályázom, koldulok szakszervezettől, diákmozgalomtól, szülőktől, pénzdíjas versengésekre nevezek be. Rosszul viselem, ha olvasóimnak azt kell mondanom, hogy nincs. Diákjaink, a szakmunkástanulók, közismerten nem tartoznak a népesség legtöbbször olvasó rétegei közé. Persze őket sem lehet homogén tömegként kezelni. Olvasottságuk, olvasói szokásaik nagy eltéréseket mutatnak. Az életében egyetlen könyvet el nem olvasó, funkcionális analfabétától a naponta olvasó, könyvtárban bennfentesként mozgó gyerekig széles a skála. (Sajnos az utóbbiból van kevesebb.) Beszédük, viselkedésük, kultúrájuk (kulturálatlanságuk), stílusuk, életszemléletük, értékrendjük inkább szomorúságot vált ki belőlem, mint haragot. Dühöt, de nem a gyerekek iránt. Hiszen nem ő tehet róla, hogy ez az ország ide jutott. Hogy jövőtlennek érezve magát, nem a tanulás lesz a legfontosabb. Hogy családi háttere olyan, amilyen. Hogy annak tartja a kultúrát, a kulturáltságot, amire az elmúlt évek züllesztették. Mindez persze nem jelenti azt, hogy beletörődöm, csak megértem. Megértem és tudomásul veszem, hogy ez az a pont, ahonnan vissza kell fordítani a folyamatot, és ebben a munkában megpróbálom megtalálni a rám szabott feladatot. Könyvtárosként és tanárként, vagy fordítva: egyre megy.

Nagy ajándéknak tartom a sorstól, hogy munkám egyben a szenvedélyem is. Ennél már csak az a nagyobb szerencse, hogy először voltam (maradtam) könyvtáros, utána kezdtem tanítani. Ideális sorrend. A fordított-

ját már ecseteltem dolgozatomban elején. Hogy miért tartom jónak így? A könyvtáros szívós emberfajta. Nincs elkényeztetve látványos szakmai sikerekkel (anyagiakkal sem). Munkája során megtanulja, hogy nem kap ingyen semmit. Csökkönyösen hirdeti a kultúra fontosságát, minden ellenkező híresztelés dacára. Finoman erőszakos, mert rá van kényszerítve. Hozzászólok, hogy az ügybe fektetett energia sok áttételen, s csak kis részben térül meg, és már annak is örülni tud. Ezért nincsenek teljesíthetetlen elvárásai, s azon igyekszik, hogy szakmája presztízsét legalább ő ne rontsa tovább. Ezért továbbtanul, rengeteget olvas, de körülményei megóvják az önteltségtől. Nincs hatalmi pozícióban, így ez nem okoz nála lelki torzulást. Tudja, hogy szolgálat, ezért meg sem fordul a fejében, hogy az olvasó fölé nőjön. (Még akkor sem, ha az történetesen szakmunkástanuló.) Munkáját csak folyamatos önképzéssel végezheti rendesen, ezért ez a tevékenység természetessé válik számára. Tudja, hogy az emberek jó része nemcsak olvasni jár be a könyvtárba, hanem mint az egyetlen helyre, ahol meghallgatják őket. Ezért megtanul értően hallgatni, mert nem kerül semmibe, és aránytalanul nagy örömet szerezhet vele, s közben fogékonyvá válik az emberi gondok, problémák iránt. Hogy nem minden könyvtáros ilyen? Bizonyára. De az igazi ilyen, és nekem az a szerencse jutott osztályrészül, hogy sok ilyen ismerhetek. Aki ezt az iskolát járta ki, egészen másként viszonyul a tanítványaihoz is. Különösen, ha azok a legérzékenyebb korban vannak: kamaszok.

A könyvtárossá válás nehéz útján egy sor olyan ismeretet, készséget lehet elsajátítani, ami nem haszontalan a tanításban sem. Csak látszólag skizofrén helyzet, hogy az ember az iskolai könyvtárban szolgált, az órán pedig ő a főnök, tőle függ minden. A katedrán is szolgáltatni kell – meg-

győző erővel (amit csak szilárd tárgyi tudás adhat), de illő alázattal. Ahogy a könyvtárban legfontosabb az olvasó, az iskolában a tanuló. Hiszen érte van minden. Könyvtárosként építgetem azokat az emberi kapcsolatokat, csatornákat, amiken majd az órán a tudást szeretném közvetíteni. Az órán próbálom meg felkelteni azt az érdeklődést, amit majd a könyvtárban kiszolgálhatok. Számomra a legjobban kitalált párosítás ez így.

Szándékosan nem foglalkozom bővebben munkám tanítási oldalával, hiszen az más lapra tartozik, és nagyon megnövelné munkám terjedelmét. Elvásztatni azonban csak itt, a dolgozatban tudom a kettőt, mert mindennapi munkámban szervesen összetartoznak.

Annál is inkább, mert a pedagógus munkában igazán pályakezdőnek érzem magam, annak minden velejárójával. Amióta pedagógus közösségben élek, tanultam meg igazán értékelni elbocsátó közösségemet. Igazi barátaim azóta is a „rég”i könyvtáros kollégák, új közegemben nem találtam hozzájuk foghatót. Kezdetben nagyon elcsüggesztett ez a felismerés,

de azután győzött bennem az elpusztíthatatlan könyvtáros dac. Szívósan és csökönyösen nem akarom tudomásul venni, hogy itt nincs szükség közösségre, mert ez nem igaz. Sokat jelent számomra a viszonyom a tanulókkal-olvasókkal. Néha nagyon nehéz, de sok örömet is ad nekem. Úgy érzem, velük könnyebben megtalálom a hangot. Néha elfog a félelem, amikor teljes súlyával rámnehezedik a felelősség: formálódó életek vannak a kezünkben, mérhetetlenül sokat árthatunk, ha tévedünk.

Vajon van ember, aki biztos érezheti, hogy mindig mindent jól csinál? Gyakran nyomasztanak kétségek, de megnyugtat, hogy mostani munkámat is szeretném tőlem telhetően jól csinálni. Abban pedig csak reménykedhetek, hogy nem tévedek túl gyakran.

A pályázatra munkámat megírtam. Papírra vettem, ami enélkül is, régóta kikíváncozott belőlem. Egy amolyan „jelentés a végekről”.

Azt már szerencsére nem nekem kell eldöntennem, hogy kentaur beszámolómm ide tartozik-e, vagy sem.

Schiller Katalin